

ביאורים

הרמב"ם פתח בהקדמתו בעיסוק בשאלת מהות הגמול העתידי. אולם כאן הוא עוצר לרגע ואינו מתייחס באופן ישיר לשאלה זו, אלא עובר לעסוק בהקדמה חשובה לעניין זה העוסקת במטרותיו של האדם כאשר הוא מקיים את מצוות ה'.

כל אדם בר דעת שעושה מעשה מסוים מכוון במעשיו למטרה כלשהי, רוצה להרוויח משהו החשוב עבורו. לעיתים רבות, כל מטרתו של האדם היא הרווח האישי. ישנם סוגים רבים של רווח אישי. חלקם נמוכים ופשוטים יותר כאכילה, שתייה וכדומה, וחלקם נחשבים יותר ככבוד, קבלת משרה חשובה או מכובדת וכדומה.

גם בעניין מצוות ה', אדם יכול לעסוק כל חייו בקיום מצוות כשכל מטרתו תהיה רווח אישי והשגת הנאות חיצוניות. הרמב"ם מדגיש כאן שמצב זה אינו אידיאלי, אפילו אם לא מדובר בכוונה לגמול גשמי פשוט כאכילה ושתייה, אלא בדבר שהתועלת שלו יותר 'מופשטת' ככבוד וכדומה, הוא הופך את העיסוק במצוות ה' לדבר חיצוני, לכלי להשגת רווחים שונים. עצם עשיית רצון ה', עצם הרוממות שבמצוות עצמן הם התכלית והמטרה, וגם אם בשלבים מסוימים בחיי האדם, עבודת ה' שלו תהיה מורכבת מכוונות של רווח והנאה, זהו רק שלב ביניים בדרך אל המטרה האמיתית - לעבוד את ה' בכוונה טהורה.

בכל אדם טבועה נטייה חזקה - נטיית המימוש העצמי; נטייה להוציא לפועל את הכוחות הטמונים בו. אלא שפעמים רבות האדם פועל על פי נטיית המימוש העצמי שלו כדי לגרום לעצמו רווח אישי, של הנאה והגדלת תחושת ה'סיפוק'. הרמב"ם מלמדנו כאן שקיום מצוות מתוך מטרה כזאת אינו רצוי כלל. עבודת ה' בצורה הזו היא עבודה לשם עצמו ולא לשם שמים. לעומת זאת הדרך הרצויה היא שהאדם יכוון במעשיו להביא לידי ביטוי את הכוחות והיכולות הגנוזים בו, על מנת שהם יעשו את התפקיד אותו הציב לו הבורא בעולם. זהו המימוש העצמי הרצוי והמבורך.

הרחבות

• האם מותר להתפרנס מהוראת ולימוד תורה?

אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדם לחפר בהם [אבות ד, ה]. חלק זה מהמשנה הוא יסוד למחלוקת גדולה. הרמב"ם למד את המשנה כפשוטה ולכן כתב שאסור לאדם להתפרנס מלימוד התורה: "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חלל את השם ובזה את התורה... וגרם רעה לעצמו... לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה... וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון..." (הלכות תלמוד תורה י, ג, ועיין עוד בפירושו הרמב"ם למשנה זו).

לעומתו, ר' יוסף קארו ביאר שהמשנה דיברה רק על אדם "המכוון בהתחלת למודו לכוונות האלה (לשם פרנסה והנאות אחרות), או שאפשר לו להתפרנס בלא שייטול שכר תלמודו אבל אם למד לשם שמים ואחר כך אי אפשר לו להתפרנס אם לא ייטול שכר מותר". וכתב עוד שאף אם ההלכה כרמב"ם, למעשה, משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, הנהיגו שהציבור ידאג לצרכי הרבנים ותלמידיהם. "שאלו לא הייתה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי והייתה התורה משתכחת חס ושלום" (כסף משנה על הרמב"ם הנ"ל, ועיין בשולחן ערוך יורה דעה רמו, ה). כשיטת הכסף משנה כתב הרב **משה פיינשטיין** "ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצר הרע כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו" [אגרות משה יורה דעה ב, קטז].

שאלות לדיון

האם ראוי לאדם שכבר מבין את הטוב והשלמות שמגיעים מלימוד תורה, להיעזר בתמריצים צדדיים?

האם אפשר לתרץ את הסתירה בחז"ל, שבמקום אחד אמרו "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה", ובמקום אחר אמרו "הלומד שלא לשמה נוח לו שלא נברא משנברא" לאור דברי הרמב"ם כאן?

לעילוי נשמת פרץ בן אברהם מרדכי

משל זיורח
התלמוד

ואתה, המעיין בספר זה, הבן זה המשל שאני ממשל לך - ואז תכין לבך ותשמע דברי בכל זה. שים בדעתך, כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמוד תורה, וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישגיג מן השלמות. אלא שהוא, למעוט שניו וחלשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב, ולא מה שיגיעהו בשבילו מן השלמות. ולפיכך, בהקרח יצטרך המלמד שהוא יותר שלם ממנו, שיזרז אותו על הלמוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא - ואתן לך אגוזים, או תאנים; או אתן לך מעט דבש. ובה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותו המאכל. ואכילת אותם המגדים אצלו יקרה בעיניו מן הקריאה וטובה הרבה, בלא ספק, ולפיכך חושב הלמוד עמל ויגיעה והוא עמל בו, כדי שיגיע לו באותו עמל התכלית האהובה אצלו, והוא: אגוז אחד, או חתיכת דבש. וכשיגדיל ויחזיק שכלו וינקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד מלפנים, וחזר לאהב וזלתו - יזרוז אותו ויעוררו תאוותו באותו הדבר החמוד לו, ויאמר לו מלמודו: קרא ואתן לך מנעלים פים, או בגדים חמודים פאלה. ובה ישתדל לקרא - לא לעצם הלמוד, אלא לאותו המלבוש. והבגד הוא נכבד בעיניו מן התורה, והוא אצלו תכלית קריאתו. וכאשר יהיה שלם בשכלו יותר ויתבזה בעיניו זה הדבר גם כן - ישים נפשו למה שהוא גדול מזה. ואז יאמר לו רבו: למד פרשה זו, או פרק זה - ואתן לך דינר אחד, או שני דינרין. ובכך הוא קורא ומשתדל לקח אותו המון. ואותו המון אצלו נכבד מן הלמוד - לפי שתכלית הלמוד אצלו היא: שיקח הזהב שהבטיחוהו בו. וכשתהיה דעתו שלמה, ונקלה בעיניו זה השעור ויודע שזה דבר נקל - יתאוה למה שהוא נכבד מזה, ויאמר לו רבו: למד - כדי שתהיה רב ודין ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך ויעשו מצוותיך, ויגדל שמך בחיך ואחר מותרך, כגון: פלוני ופלוני. והוא קורא ומשתדל, כדי להשיג מעלה זו, ונתהיה התכלית אצלו: הכבוד שייכבדו אותו בני אדם וינשאוהו וישבחו אותו.

וכל זה מגונה. ואמנם יצטרך - למעוט שכל אדם - שישים תכלית החכמה דבר אחר וזלתי החכמה ויאמר: לאיזה דבר נלמד? אלא כדי שנשיג בו זה הכבוד, - וזה הוללותו על האמת. ועל למוד כזה אומרים חכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וילמד וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו, אלא בשביל דבר אחר. והזהירו החכמים על זה ואמרו: "אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדם לחפר בהם" (אבות ד ה). והם רומזין למה שבארתך לך - שאין לשום תכלית החכמה: לא לקבל כבוד מבני אדם, ולא להרויח ממון; ולא יתעסק בתורת השם יתברך להתפרנס בה; ולא תהיה אצלו תכלית למוד החכמה - אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת - אלא שידע שהיא אמת. והתורה - אמת; ותכלית ידיעתה - לעשותה.

נגות הוירח
שנעשה שלא
לשמה

ממשל - ממשיל. **לענין מה שישגיג מן השלמות** - התורה היא הדבר הגדול ביותר שיעזור לו להשיג את השלמות. **חלשת שכלו** - הקטן חכמתו מועטת. **וינקל בעיניו** - יהא קל, פחות חשוב. **לאהב וזלתו** - לאהוב דברים אחרים. **החמוד לו** - שהוא חומד אותו. **תכלית** - מטרת. **נקלה** - בזוי. **הוללות** - שחוק, שטות.